

МЗҒТА 15.31.31

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-6895-2024-147-2-538-554>

Мақала типі: ғылыми мақала

Студенттерде жетістікке жету мотивациясының көріну ерекшеліктері

Г. Ертукешова¹ , Б.Ш. Байжуманова¹ , Ұ. Туякова² , М. Инозу³

¹Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан

²Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе, Қазақстан

³Хаджеттепе университеті, Анкара, Туркия

(E-mail: bibianar.bayzhumanova.70@mail.ru)

Аңдатпа. Мақалада студенттердің жетістікке жету мотивациясының психологиялық ерекшеліктерінің көрінуі сипатталынады. Теориялық зерттеулер негізінде студенттердің жетістікке жету мотивациясы әртүрлі факторларға байланыстылығы зерделенеді. Ең алдымен, академиялық жетістіктері мен табандылық, мақсатқа талпынушылық, күрделі математикалық тапсырмаларды орындаудағы жетістіктерімен байланыстылығы анықталса, оған қоса, студенттердің өзін-өзі анықтауы, өмірлік жоспар құруы, өзіндік рефлексия әрекеттері, өзін-өзі жүзеге асыруға ұмтылысы және мақсатына іштей қанағаттанушылығы жетістікке жетуге деген мотивациясының көріну ерекшелігін сипаттайды. Оған қоса, жетістікке жету мотивациясының білім алушылардың жас ерекшелігіне байланысты өзгерістерге ұшырайтындығы дәйектеледі.

Қазақстанның түрлі қалаларында жоғары оқу орындарында оқитын әртүрлі мамандықтардың жетістікке жету ерекшеліктерінің көріну сипаты беріледі. Жетістікке жетуге деген қажеттілік деңгейлері бойынша сипаттама беріле отырып, зерттелінушілердің әлеуметтік-психологиялық деректері негізінде көріну ерекшеліктері анықталады. Эмпирикалық зерттеуден алынған нәтиже бойынша жетістікке жетуге деген қажеттілік деңгейлері ұлдар мен қыздар арасында, әртүрлі жасқа байланысты, сондай-ақ мамандық бағыттары бойынша өзгешеліктері бар екендігі көрсетіледі.

Түйін сөздер: студенттер, жетістікке жету, жетістікке жету мотивациясы, жетістікке жетуге деген қажеттілік, өзіндік анықталу, өмірлік жоспар, өзіндік рефлексия, өзін-өзі жүзеге асыруға ұмтылысы, іштей қанағаттанушылық.

Кіріспе

Аристотельден бастап Барак Обамаға дейін табандылық табыстың кілті деген идеяны алға тартатын қоғам қайраткерлері мен ғалымдар тарихта жетіспейді десек болады. Яғни мұндағы басты қағида: «табанды болсаң, жетістікке жетесің». Бұл идея, әдетте, Grit деп аталады, жақында білім әлемінде бұл сұрақ даулы мәселе тудырды. Grit «қажырлылық пен ұзақ мерзімді мақсаттарға деген құштарлық» ретінде анықталады. Grit одан басқа өзін-өзі реттейтін қасиеттермен, соның ішінде өзін-өзі бақылау және саналылық қасиеттерімен тұжырымдамалық және статистикалық сәйкестігі үшін сынға ұшырады. Сондықтан академиялық мақсаттарға қол жеткізу кезіндегі мотивацияның әртүрлі түрлеріне қатыстылық дәрежесін зерттеу күрделі мәселелердің бірі. Бұл мәселені шешудің бір аспектісі жастардың жетістікке жетуге деген мотивациялық ерекшеліктерінің көріну сипатын анықтау қазіргі зерттеудің өзектілігін көрсетеді.

Оған қоса, сәтсіздіктерге, қиыншылықтарға қарамастан, табандылықты сақтай отырып, жылдар бойы күш жұмсау арқылы қиындықтарға қарсы табанды түрде жұмыс істеуді талап етеді. Тек адам бойындағы талантқа немесе интеллектке назар аударып қана қоймай, сонымен қатар, оқытушылардың білім алушылардың күш-жігері мен табандылығын арттыруға, ең бастысы, қиындық болған кезде берілмеуге кеңес береді. Сондықтан жетістікке жету мотивациясын психологияда зерттеу өзекті болып табылады.

Тарих

Соңғы екі онжылдықта өзін-өзі анықтау теориясының (SDT) дамуы және оның мотивацияға әсері, әсіресе білім беру саласында кеңінен талқыланып келе жатқаны мәлім. Өзін-өзі анықтау теориясы (SDT) адамдарға тән оқу және өсу мотивациялық тенденцияларына баса назар аударады және осы тенденциялардың дамуы үшін қолайлы жағдайлар жасауға бағытталған.

Өзін-өзі анықтау теориясы адамдардың үш негізгі психологиялық қажеттілігі бар екенін айтады: автономия, құзыреттілік және қарым-қатынас. Автономия – бұл қызығушылық пен құндылық тәжірибесімен қамтамасыз етілген бастамашылық сезімі мен оның іс-әрекетіне қатысу қажеттілігі. Құзыреттілік дегеніміз – шеберлік сезімі, адам жетістікке жетіп, өсе алады деген сенім. Аталмыш теория осы үш негізгі қажеттілік қанағаттандырылған кезде, бұл адамдардың мотивациясы мен әл-ауқатына ықпал етеді деп болжайды. Керісінше, бұл қажеттіліктерге кедергі келтіргенде немесе зиян келтіргенде, бұл мотивация мен әл-ауқатқа теріс әсер етуі мүмкін.

R.M. Ryan, E.L. Deci ғалымдарының білім беру мекемелерінде өзін-өзі анықтау теориясын талдауы оқушылардың автономиясын, құзыреттілігін және өзара байланысын қолдайтын ортаны құруға бағытталған. Таңдау мүмкіндіктерін беру, тиісті тапсырмалар мен кері байланыс арқылы шеберлік сезімін тәрбиелеу және жағымды әлеуметтік орта құру арқылы тәрбиешілер оқушылардың ішкі мотивациясына ықпал ете алады [1].

Көптеген зерттеушілер мен практик педагогтер студенттердің өзін-өзі реттеу қабілеті академиялықтабысқа жету үшін маңызды фактор екендігін көрсетеді. Оған қоса, көптеген студенттер оқу қиындықтарын алдын ала болжауға және соған сәйкес бейімделуге тырысады. Mladen Raković және т.б. зерттеушілер колледж студенттерінің емтихан кезіндегі қиындықтары мен оқу көрсеткіштері бойынша бағалары олардың мінез-құлық ерекшеліктерінің өзгеруіне әсерін зерттейді. Оған қоса, осындай өзгерістер олардың келесі емтиханның нәтижелігіне, өнімділігіне оңтайлы әсер еткендігін дәлелдейді. Аталмыш зерттеушілер бұл экспериментті емтиханнан кейін жазылған рефлексиялық эссенің деректерін талдау арқылы пайымдайды. Оған қоса, оқу ресурстарын пайдалану арқылы студенттердің оқу жүйесіне бейімділудің маңыздылығын көрсетеді. Зерттеудің бір қызығы студенттер жазбаша рефлексия негізінде оқу үрдісіне бейімделудің алдын ала құрастырылған жоспары оқу әрекеттерінің сапасының артуына, оқу әрекеттерінің жиілігінің артуына, сондай-ақ, келесі емтихан нәтижелеріне едәуір ықпал еткендігін сипаттайды [2]. Бұл зерттеуден байқап отырғанымыздай, студенттердің оқу үрдісінде оқу міндеттерін орындау үшін жоспар құру арқылы тиімді оқу стратегияларын меңгере алатынын, өзін-өзі реттеу арқылы күрделі оқу тапсырмаларын орындаудың тиімділігін қамтамасыз ете алатынын және жоғары оқу ортадағы әлеуметтік-психологиялық бейімделуде оңтайлы өзгерістерге әкелетінін байқауға болады. Ал мұның барлығы студенттердің жетістікке жету мотивациясын жоғарылауының басты факторы болып табылады.

Жоғары оқу орындарында студенттердің оқу іс-әрекеттеріне бейімделудің ерекшеліктерін айқындауға бағытталған D. Ihnatenkoның зерттеуінде студенттердің әлеуметтік-психологиялық бейімделуінің олардың жүйке жүйесінің қасиеттерімен байланыстылығын дәлелдейді [3]. Аталмыш ғалымның зерттеуі карантин кезінде қашықтықтан оқыту барысындағы студенттердің бейімделу процестерінің қарқындылық деңгейін тұжырымдайды. Жоғары оқу орындарында жаңадан қабылданған студенттердің оқу іс-әрекетінің талаптары мен оқу міндеттерін орындауға байланысты жүйке жүйелік қасиеттері ерекшеліктері негізінде әртүрлі реакция көрсететіндігін дәлелдейді. Басқаша айтқанда студенттердің типологиялық даралық ерекшеліктері олардың оқу іс-әрекетіне бейімделуіне тікелей әсері бар екендігі дәлелденеді. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей тежелу процесіне қарағанда қозу процесі басым болған жағдайда, бейімделу көрсеткіші жоғары болатыны, оған қоса, мұндай студенттер жаңа оқу тетіктерін тез игеріп, оқу үдерісінде тиімді тәсілдерді ұстанады. Ал қозу процесіне қарағанда тежелу процесі басым жағдайда, студенттер өздеріне деген сенімсіздік танытып, оқудың күрделі талаптарына байланысты жаңа жағдайларға бейімделу қиынға соғады.

Осыдан келіп, жоғары оқу орындарында оқытушылар оқу үдерісінде, білім беру жағдайында студенттердің даралық типологиялық ерекшеліктерін, дәлірек айтсақ, студенттердің жүйке жүйелік қызметтік қасиеттерін ескеру қажеттілігі туындайды.

Оқу іс-әрекеттеріндегі студенттердің академиялық үлгерімі мен мотивациялық ерекшеліктерін анықтауға арналған Финляндияда 966 студентке жүргізілген зерттеуге сүйенетін болсақ, студенттердің академиялық үлгерімі, мотивациялық наным-сенімдері, оқудағы шаршауы, сондай-ақ, студенттердің теориялық білімалуы мен кәсіптік біліктілікті

меңгеруге ұмтылыстары арасында күрделі байланыс бар екендігін пайымдайды (Henschel S. 2022). Аталмыш зерттеуде гендерлік ерекшеліктері ескеріле отырып, оған қоса жанама әсерлердің студенттердің өзін-өзі түсінуіне, оқуға деген қызығушылығына, кәсібилікке ұмтылуына оң әсерін тигізетінін дәлелдейді. Басқаша айтқанда, студенттер арасындағы оқу жетістіктері, мотивациялық сенімдер, оқу үдерісіндегі шаршау және оқу-білім мен кәсіби ұмтылыстар бойынша гендерлік айырмашылықтар болатындығы пайымдалады. Ұлдардың да, қыздардың да білімге деген ұмтылыстарының қалыптасуында олардың математикалық пәндердегі жетістіктері маңызды рөл атқарады. Оған қоса, қыздардың жалпы білім алу мақсаттарында оқу жетістіктері айқын көрінеді. Бірқатар зерттеулерге сүйенсек, ұлдар мен қыздардың жетістікке жетуге деген өзгешеліктері арасында айтарлықтай алшақтық болмағанымен, қыздардың математикалық білім саласында мотивацияның төмен екенін және жағымсыз эмоцияларды көбірек сезінетінін көруге болады [4].

Германияда жоғары мектептің 30 019 оқушысы қатысқан зерттеуіне шолу жасайтын болсақ, зерттеуде топ ішіндегі фаворитизм ұлдарға да, қыздарға да пайда әкеледі, бұл өзін-өзі бағалауға, тапсырманың құндылығына, мансаптық ниетке және оқу үлгеріміне оң әсер етеді, ал дәстүрлі гендерлік стереотиптерді көбірек ұстану теріс қауымдастықтарға әкелуі мүмкін деген болжам жасайды.

A. Shum, L.K. Fryer (2023) зерттеуі көрсеткендей, ұлдар қыздарға қарағанда өзін-өзі түсіну аз байқалады, математикалық күрделі тапсырмаларды орындауда мазасыздық деңгейлері төмен, ал математикалық қызығушылық деңгейі жоғары екендігін тұжырымдайды. Осы зерттеудегі тағы бір қызық дерек, мұғалімдердің гендерлік стереотиптері білім алушылардың мотивациялық-аффективті нәтижелерімен байланысты емес, ал өз құрбыларының гендерлік стереотиптері олардың жеке деңгейдегі стереотиптерінен қарама-қарсы бағытта әсер ететін теріс контекстік әсерлері бар екендігін болжайды. Жеке деңгейдегі гендерлік стереотиптер білім алушылардың өзін-өзі түсінуімен, қызығушылықтарымен және алаңдаушылықтарымен байланысты болады [5].

2020 жылдың қыркүйек айынан желтоқсан айына дейін Азия-Тынық мұхиты аймағындағы университетте ғылым немесе бизнес бөлімдерінде оқитын бірінші курс студенттерімен жүргізілген зерттеуде оқу мотивациясы мен жетістікке жету мотивациясы зерттелінеді (Raufelder D., Hoferichter F., Hirvonen R., Kiuru N. 2023) Бұл зерттеу бакалавриаттың міндетті пән ретінде оқитын математикаға кіріспе курстарындағы мотивация мен табысқа жету және оқу үлгерімдік бағалардың өзара әсері мен өзара байланыстын анықтауға арналады. Зерттеу қысқа мерзімді (өзіндік тиімділік және бағалау мақсаттары) және ұзақ мерзімді (пәнге деген қызығушылық) студенттің мотивациялық сферасының даму динамикасы мен олардың математикаға кіріспе курсына табысқа жетуге деген тұрақты қатынастары арасындағы өзара байланыстың бар екендігін дәлелдейді. Басқаша айтқанда, студенттердің өзіндік тиімділігі мен табысқа жетуге деген мотивация арасында өзара байланыс бар. Яғни, студенттердің жетістікке жетуге деген мотивациясына, табысқа жету үшін алдына мақсат қоюына, оқытушылардың олардың жетістіктерін қаншалықты қолдауының, олардың

академиялық интеллектісін неғұрлым адекватты бағалауының және оқытушымен кері байланыс жасауының маңызы зор [6].

Бастауыш мектептен кіші орта мектепке ауысқан кезде оқушылардың мотивациялық профильдері қалай өзгертіндігін анықтауға арналған зерттеуден білім алушылардың академиялық белсенділік мотивациясы мен ерік күш-жігерінің арасындағы өзара байланыстың маңыздылығы тұжырымдалады. Аталмыш зерттеуде жетістікке жетуге деген үміт оқу үлгерімі мен мамандық таңдауда маңызды рөл атқаратынын көрсетеді. Алтыншы, жетінші және тоғызыншы сыныптарды қамтитын деректер бойынша білім алушылардың мотивациялық сферасы бойынша айырмашылықтары негізінен оқушылардың жеке деңгейдегі мотивациясының жоғарылауына және жетістікке жетуге деген ұмтылыстарын арттыруға көмектеседі. Бұл әсіресе жасөспірімдік шақта бастауыш мектептен орта мектепке ауысу кезінде өзекті болады. Бұл уақыт өте келе оқушылардың мотивациялық сенімдеріндегі өзгерістерді толық түсінуге мүмкіндік береді. Аталмыш зерттеуде оқушылардың мотивациялық профильдеріне ата-аналардың жынысы мен білімі сияқты маңызды факторлар әсер етуі мүмкіндігін болжайды және оны есепке алу керектігін тұжырымдайды (Camilleri A.R. және т.б., 2022). Басқаша айтқанда, зерттеу білім беру контекстінде білім алушылардың мотивациясын қалыптастыру кезінде әртүрлі факторлардың өзара әрекеттесуін түсіндіреді [7].

Жетістікке жету мотивациясы мәселесіне арналған M. Rakovi'c және т.б. авторлардың зерттеулерінде сыйақы жүйесінің көмегімен қызметкерлердің мотивациясын арттыру ықтималдық элементтері айқындалады. Ұйымның жетістігі үшін жұмысшылардың мотивациялық сферасының маңыздылығы дәлелденеді. Әдетте, ынталандыру және сыйақы түріндегі қаржылық өтемақы жұмысшылардың мотивациясы мен олардың тиімділігін арттыру үшін қолданатын ең кең таралған әдісі болып табылады. Теорияға сәйкес жұмысшының күш-жігері нөлден басталады және қаржылық өтемақы мөлшерімен артады. Мета-талдау қаржылық өтемақы мен жұмысшылардың еңбек өнімділігі арасындағы оң байланыс бар екендігін көрсетеді [8].

A.R Camilleri және т.б. авторлардың зерттеуінде бірінші курстан кейінгі студенттердің үлгеріміне әсер ететін сыртқы факторларды түсіну және осы мәселелерді басқару мен шешудің тиісті институционалдық стратегияларын зерттеу жүзеге асады. Фиджи ұлттық университетінде жүргізілген бұл зерттеуде студенттердің өзара тәжірибе алмасуы тәжірибесі мен академиялық жетістіктерін жақсарту үшін жоғары оқу орындарымен (жоғары оқу орындарымен) тиімді серіктестік ұсынылады. Басқаша айтқанда әлеуметтік-мәдени бай ортада бірінші курс студенттерінің қажеттіліктері мен қиындықтарын жақсырақ түсінуге болады және сол арқылы студенттердің академиялық мотивациясы мен жетістікке жетуге деген ұмтылысының дамуын қолдаудың тиісті бағдарламаларын жасаудың маңыздылығы дәлелденеді [9].

Мотивация академиялық мақсаттар мен жетістіктерге жетуде маңызды рөл атқарады; дегенмен, мотивацияның саны маңызды емес, жеткілікті деңгейдегі сапалы мотивация ұзақ мерзімді табысқа әкеледі. Егер ішкі мотивация академиялық табыстың сенімді болжамы болып табылатынын анықталатын болса, онда сыртқы сыйақыларды пайдалану қысқа мерзімді табысқа әкелуі мүмкін. Өзін-өзі анықтау теориясына

негізделген мотивация азды-көпті автономды себептермен мақсатқа немесе жетістікке жету дәрежесіне негізделген мотивацияны тудыруы мүмкін. Әдетте, автономды мотивацияға қызығушылық пен мақсатқа іштей қанағаттанушылық, жеке тұлғаның өзіндік құндылықтары, жеке маңыздылығын білдіретін мінез-құлқы және жетістікке жету ұмтылыстары жатады. Сондықтан біз өз зерттеуімізде студенттердің жетістікке жету мотивациясы, мақсатқа жетуге деген қажеттілік деңгейлерін анықтауды мақсат етіп қойдық.

Бірқатар зерттеулерге сүйенсек (Werner K.M., 2019) студент мотивациясы неғұрлым автономды тұрғыда көрінсе, соғұрлым мақсатқа ұмтылуы мүмкін, өйткені бұл дағдыларды меңгеру олардың болашақ зерттеуші магистрант ретінде маңызды болып саналады, табысты болу студентке олардың құндылықтарына сәйкес келетін мансапқа ие болуға көмектеседі. Арнайы зерттеулердің көмегімен психология студенттері статистикада жақсы нәтижеге жетуге ұмтылуы мүмкін, өйткені егер олар өз дәрежесінің барлық аспектілері бойынша табысқа жете алмаса, өзін кінәлі сезінеді немесе ұялады (интроекциялық) немесе ата-анасы оларға сабақтарында алған әрбір «А»-жоғары балл үшін «ақы төлейді», бұл сыртқы мотивацияны білдіреді. Білім беру контекстінде алынған зерттеулер көрсеткендей, автономды мотивацияның болуы оқудың оң нәтижелеріне, соның ішінде тұжырымдамалық түсінудің жақсаруына ықпал етеді. Ең маңызды нәтиже мотивация, қызығушылық пен қанағаттанушылық, ерік күш пен табандылық сияқты өзін-өзі реттейтін мінез-құлық арасында өзара байланыс болатындығы дәйектеледі [10].

Бірқатар зерттеулерде (Gaspard H., Lauermann F., 2021) студенттердің оқудағы белсенділігі мен жетістікке жетуге деген мотивациясы оқытушының ынта-ықыласы мен әл-ауқатына, сондай-ақ, ұжымның әлеуметтік-психологиялық климатына да байланыстылығын көрсетеді [11]. Басқаша айтқанда, оқытушылар мен студенттердің аффективтік-мотивациялық тәжірибелері, сабаққа тән вариациясы және олардың өзара әрекеті бойынша көрінетін мотивация деңгейлерінің арасында байланыс бар. Оқытушының психологиялық әл-ауқаты, білім беру және кәсіби мақсаттарға адалдығы және оқу үдерістерінің сапасы студенттердің оқу нәтижелеріне ғана емес, оқуға құштар болуына, белсенділік деңгейіне, жағымды аффективті мотивациялық климаттың пайда болуына, олардың жетістіктеріне де әсер ету мүмкіндігін дәлелдейді [11].

Қазақстандағы бірқатар зерттеулерге шолу жасар болсақ, С.Б. Қасымов және т.б. спорттық іс-әрекеттегі мотивацияны зерттей отырып, спорт мотивациясының психикалық күйзелістермен байланыстылығын сипаттаса, [12], Қ.Т. Бименов және басқалар университет студенттерінің мотивация құрылымындағы жетістікке жету және сәтсіздіктен қорқу мотивациясын зерттейді [13].

Г.С. Абилдаева және басқалар [14] өз зерттеулерінде мектеп оқушысының өзін-өзі белсендіру әлеуеті мен жетістікке жету мотивациясының өзара байланысын эмпирикалық тұрғыда зерттей отырып, педагогикалық іс-әрекетте жеткіншектердің құндылық бағдарларына, жоғары жетістік мотивациясына және өзін-өзі іске асыруға ұмтылуына сүйену қажеттілігін көрсетеді.

А.К. Надирова және т.б. авторлардың жұмыстарында бастауыш мектеп жасындағы балалардың құрдастарымен қарым-қатынасқа деген ұмтылысын ояту, мектеп ережелерін

сақтау қажеттілігіне сендіру арқылы мектептік жетістікке жету мүмкіншіліктерін көрсетеді [15].

Г.О. Тажина өз зерттеуінде педагогикалық бағыттағы жоғары оқу орындарының магистранттары, ересек студенттер үшін онлайн оқытудың табысты факторларын анықтайды. Ересек студенттер үшін онлайн оқытудың табыстылығы үшін келесі маңызды факторларды көрсетеді: тұрақты онлайн оқыту ортасы, LMS оқытуды басқару жүйесінің дамуы, кредиттердің саны мен көлемі, мазмұнның сапасы, қолжетімділігі, тартымдылығы, сауатты бағалау, оқу мақсаттары мен оқудан күту арасындағы сәйкестік, ұйымдық комму-никациялар мен қолдау, әлеуметтік өзара әрекеттесу мүмкіндіктері [16].

П.Б. Дауткалиева және т.б. зерттеулерінде университет студенттерінің мотивация құрылымын эмпирикалық тұрғыда ұсынады. Жеке тұлғаның кәсіби білімін тиімді дамыту кәсіби құзыреттілікті дамытудың ішкі детерминанты болып табылатын кәсіби мотивацияны қалыптастырудың жоғары деңгейінің даму жағдайында ғана мүмкін болатындығын көрсетеді [17].

Зерттеу әдістері

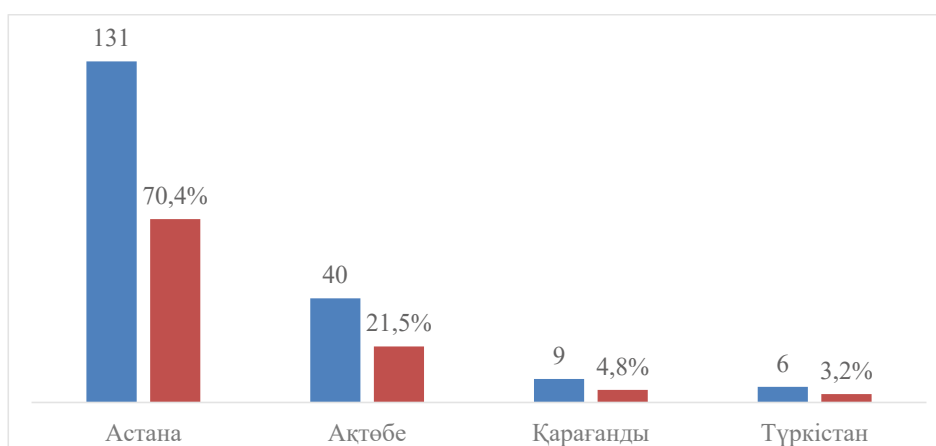
Біз өз зерттеуімізде Ю.М. Орловтың «Мақсатқа жетуге деген қажеттілік» тест-сауалнамасының жетістікке жету қажеттілігін бағалау шкаласын қолдандық. Аталмыш шкала бойынша жетістікке жетуге деген қажеттілік деңгейлері «төмен, орташадан төмен, орташа, орташадан жоғары, жоғары» көрсеткіштерімен сипатталаынады. Және әр деңгейге психологиялық сипаттамалар беріледі.

Жетістікке жетуге деген қажеттілік деңгейі жоғары адамдарға мынадай қасиеттер тән: өз мақсатына жетудегі табандылық, қол жеткізген жетістіктеріне қанағаттана қоймау, үнемі бұрынғыдан да жақсырақ жасауға ұмтылу, жұмысты бар ынта-шынтасымен істеу, сәттілік жағдайына қанағаттана білу, нашар жұмыс істегенді жаны сүймейді, тіпті қарапайым тапсырмаларды орындауда жаңа жұмыс әдістерін ойлап табуға тырысады, жұмыс нәтижесінің жетістігі мен сәттілігін басқалармен бөлісуге деген қалауының болуы, бақталастықтың болмауы, жеңіл тапсырма мен оңай жетістікке жетуге қанағаттанбаушылық, сәттілік қуанышын бірге сезіну үшін күрделі тапсырмаларды орындауда басқалардан көмекті қабылдауға және басқаларға көмектесуге ұмтылушылық.

Зерттеу нәтижелері/талқылаулары

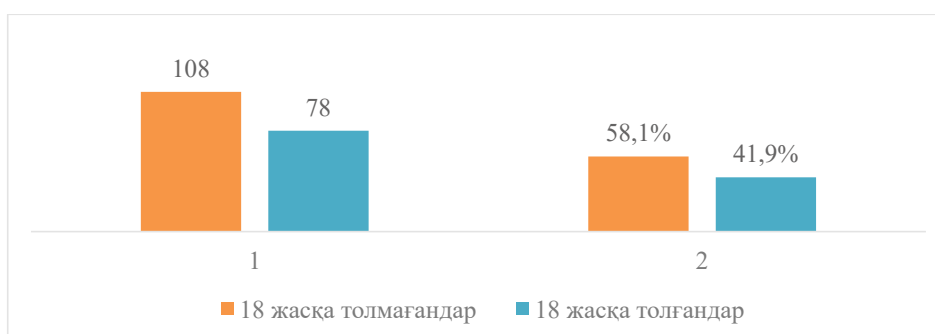
Зерттеуге Қазақстанның бірнеше қалаларындағы жоғары оқу орындарындағы әртүрлі мамандықтағы 186 студенттер қатысты.

Қатысушылар туралы деректерді кесте бойынша көрсетуді жөн санадық.

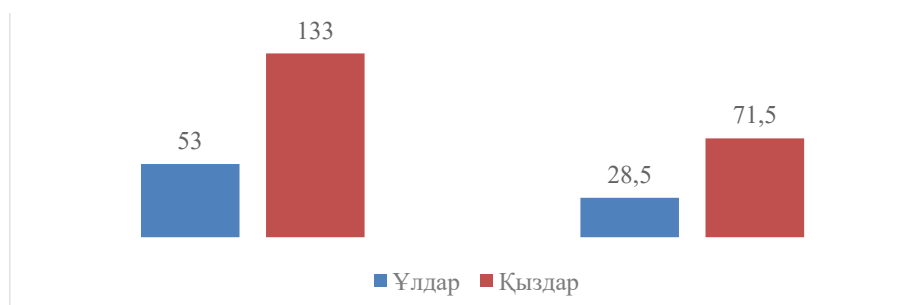
Сур. 1. Зерттелінушілер туралы деректер: Тұрғылықты мекен-жайы бойынша қатысушылар

Суреттен көріп отырғанымыздай, зерттеуге ең көп қатысқан Астана қаласы жоғары оқу орындарының студенттерді, жалпы қатысушылардың 70.4 пайызын құраса, ең аз қатысқан Түркістан облысы 3.2 пайызды құрайды.

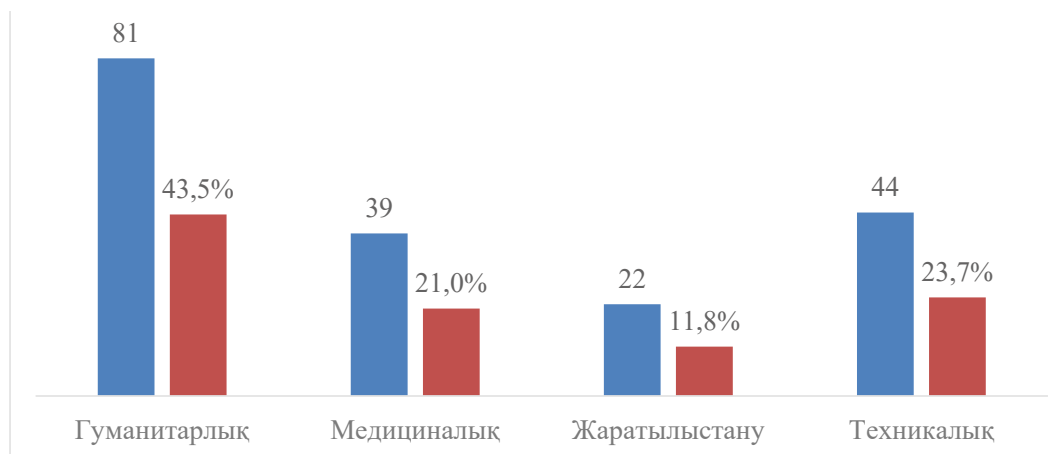
Сур. 2. Зерттелінушілер туралы деректер: Жас ерекшеліктері бойынша қатысушылар

Суреттен көріп отырғанымыздай, 18 жасқа толмағандар, яғни жоғары оқу орындарының бірінші курс студенттері басқа курс студенттеріне қарағанда көбірек. Яғни 18 жасқа толмаған студенттер 58.1 пайызды құраса, 18 жастан асқан зерттелінушілер 41.9 пайызды құрайды.

Сур. 3. Зерттелінушілер туралы деректер: Жынысы бойынша қатысушылар

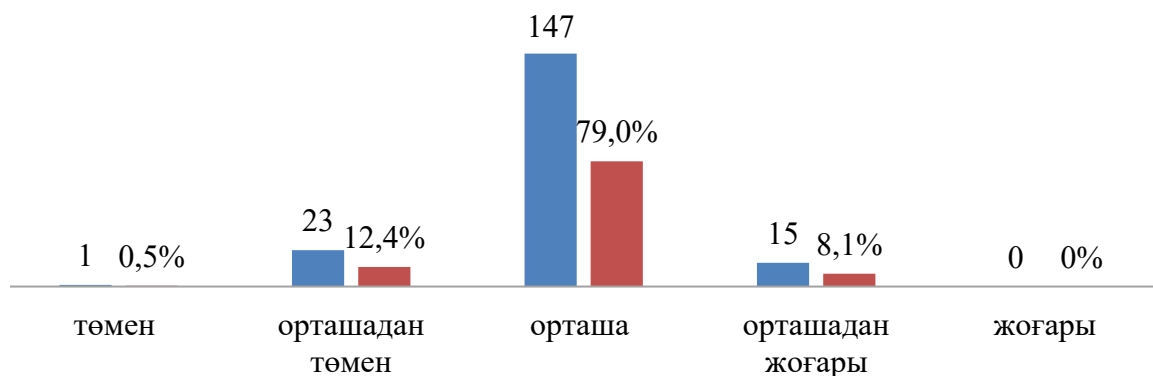
Суреттен көріп отырғанымыздай, зерттеуге ұлдарға қарағанда қыздар көбірек қатысқан. Пайыздық көрсеткішпен айтатын болсақ, зерттелінушілердің 71.5 пайызын қыздар, 28.5 пайызын ұлдар құрайды.

Сур. 4. Зерттелінушілер туралы деректер: Мамандық бойынша қатысушылар

Зерттеуге Қазақстан бойынша көптеген қалалардағы жоғары оқу орындарының студенттері қатысқандықтан, әр жоғары оқу орындарынан бірнеше мамандықтағы студенттер сауалнамаға жауап берді. Мамандықтардың саны көп болғандықтан, мамандықшифрі бойынша емес, кәсіби саласы мен бағыты бойынша жинақтап көрсетілді. Кестеден көріп отырғанымыздай, «гуманитарлық бағыт – 43.5%», «медициналық бағыт – 21.0%», «жаратылыстану бағыты – 11.8%» және «техникалық бағыт – 23.7%» қатысушылар санын көрсетеді.

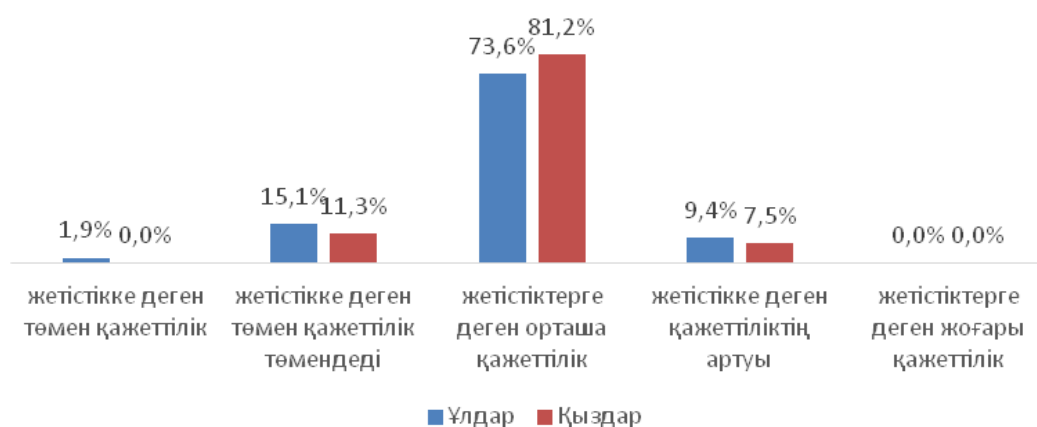
Ендігі кезекте Ю.М. Орловтың жетістікке жету қажеттілігін бағалау шкаласы бойынша алынған нәтижелерге талдау жасар болсақ, студенттердің көпшілігінде жетістікке жетуге деген қажеттілік орташа деңгейде екендігін көрсетеді. Статистикалық мәліметке сүйенсек, жастар арасында жетістікке жетуге деген қажеттіліктің жоғары деңгейде мүлдем болмайтындығы анықталды. Ал жетістікке жетуге деген өте төмен деңгейдегі қажеттілік зерттелінушілердің 5% көрсетеді.

Сур. 5. Студенттердің жетістікке жету деген қажеттілік деңгейлерінің жалпы көрсеткіші

Суреттен көріп тұрғанымыздай, студенттер арасында жетістікке жетуге деген өте жоғары деңгейлікті көрсеткен студенттер жоқ болып шықты. Сондай-ақ, жетістікке жетуге қажеттіліктері төмен студенттердің де бар екендігі анықталды (1 зерттелінуші – 0,5%). Ең көп пайызды жетістікке жетуге деген қажеттіліктері орташа деңгей (147 зерттелінуші – 79 %) құрады. Студенттердің жетістікке жетуге деген қажеттілігінің орташадан жоғары көрсеткіші жетістікке жетуге деген орташадан төмен көрсеткішке қарағанда аздау екендігі байқалады. Басқаша айтқанда, студенттердің жетістікке жетуге деген қажеттіліктерінің жоғары емес екендігі көрінеді. Мұның қандай факторларға байланыстылығын анықтау маңызды болып табылады және оны келесі зерттеулерге мақсат етіп қоямыз.

Зерттеуге қатысқан зерттелінуші ұлдар мен қыздардың да жетістікке жетуге қажеттілік деңгейлері бойынша өзгешеліктері анықталды. Кестеден көріп отырғанымыздай, қыздардың жетістікке жетуге деген қажеттіліктері, ұлдардың жетістікке жетуге деген қажеттіліктерінен басым екендігін анықталды.

Сур. 6. Ұлдар мен қыздардың жетістікке жетуге деген қажеттілік деңгейлерінің көрінуі

Жас ерекшеліктеріне қарай жетістікке жетуге деген қажеттіліктің орташа көрсеткіші 18 жасқа толмағандарда 18 жасқа толғандармен салыстырғанда басым екендігі айқындалды.

Кесте 1

Студенттердің жас ерекшеліктеріне байланысты жетістікке жету қажеттілік деңгейінің көрсеткіші

	Төмен	Орташадан төмен	Орташа	Орташадан жоғары	Жоғары	Барлығы
18 жасқа толмағандар	0	14	86	8	0	108
	0,0%	13,0%	79,6%	7,4%	0,0%	100,0%
18 жасқа толғандар	1	9	61	7	0	78
	1,3%	11,5%	78,2%	9,0%	0,0%	100,0%

Барлығы	1	23	147	15	0	186
	0,5%	12,4%	79,0%	8,1%	0,0%	100,0%

Кестеден көріп отырғанымыздай, бірінші курс студенттердің жетістікке жетуге қажеттілік деңгейлері жоғары курс студенттеріне қарағанда басым екендігін көрінеді. Бұл теориялық зерттеулерде тұжырымдалғандай, жоғары оқу орындарына жаңа келген студенттердің академиялық белсенділігінің басым болуымен қоса, академиялық, яғни оқу үлгеріміне қатысты жетістіктерге жетуге деген талпынушылықтары жалпы жетістікке жету қажеттіліктерін көрсетеді.

Кесте 2

Өңірлер бойынша студенттердің жетістікке жету қажеттілік деңгейінің көрсеткіші

		төмен	орташадан төмен	орташа	орташадан жоғары	жоғары	Барлығы
Астана	Саны	1	15	106	9	0	131
	%	0,8%	11,5%	80,9%	6,9%	0,0%	100,0%
Ақтөбе	Саны	0	3	33	4	0	40
	%	0,0%	7,5%	82,5%	10,0%	0,0%	100,0%
Қарағанды	Саны	0	4	3	2	0	9
	%	0,0%	44,4%	33,3%	22,2%	0,0%	100,0%
Түркістан	Саны	0	1	5	0	0	6
	%	0,0%	16,7%	83,3%	0,0%	0,0%	100,0%
Барлығы	Саны	1	23	147	15	0	186
		0,5%	12,4%	79,0%	8,1%	0,0%	100,0%

Ю.М. Орловтың «Мақсатқа жетуге деген қажеттілік» тест-сауалнамасының жетістікке жету қажеттілігін бағалау шкаласы бойынша эксперименттік зерттеуге қатысушылардың мамандық бағыттарына байланысты да жетістікке жетуге деген қажеттіліктерінде бірқатар өзгешеліктері бар екендігі анықталды.

Кесте 3

Мамандық бағыттары бойынша студенттердің жетістікке жету қажеттілік деңгейінің көрсеткіші

Мамандық бағыттары	жетістікке жетуге төмен қажеттілік	жетістікке жетуге орташадан төмен қажеттілік	жетістікке жетуге орташа қажеттілік	жетістікке жетуге орташадан жоғары	жетістікке жетуге жоғары қажеттілік
Гуманитарлық	1,2%	11,1%	79,0%	8,6%	0,0%
Медициналық	0,0%	7,7%	82,1%	10,3%	0,0%

Жаратылы- стану	0,0%	9,1%	72,7%	18,2%	0,0%
Техникалық	0,0%	20,5%	79,5%	0,0%	0,0%

Зерттеуден алынған нәтижелер бойынша қорыта келе, студенттердің жетістікке жетуге деген қажеттіліктерінің көріну ерекшеліктері жасқа байланысты, жыныстық ерекшеліктеріне, сондай-ақ, мамандық бағыттары мен оқып жатқан өңірлеріне байланысты өзіндік сипатқа ие.

Қорытынды

Зерттеу жұмысында соңғы жылдарда студенттердің жетістікке жету мотивациясына әсер ететін факторларға талдау жасала отырып, Қазақстан студенттерінің жетістікке жетуге деген қажеттіліктерінің деңгейлері анықталды. Студенттердің жетістікке жетуге деген қажеттіліктерін айқындауға байланысты жүргізілген эксперименттік зерттеуге көбінесе 18 жасқа толмаған 1 курс студенттері және ұлдарға қарағанда қыздар көбірек қатысты. Жетістікке жету қажеттілігін бағалау шкаласы бойынша студенттердің көпшілігінде жетістікке жетуге деген қажеттілік орташа деңгейде екендігі анықталды. Оның ішінде бірінші курс студенттерінің жетістікке жетуге қажеттілік деңгейлері жоғары курс студенттеріне қарағанда басым екендігі көрінеді.

Жалпы айтқанда, студенттердің жетістікке жету мотивациясы туралы ғылыми зерттеулер соңғы жылдары қарқынды зерттелініп келеді. Және олардың жетістікке жету мотивациясы әртүрлі факторларға байланыстылығы айқындалады. Атап айтар болсақ, ең алдымен студенттердің табандылық қасиеттері арқылы, сондай-ақ өзін-өзі анықтау арқылы да жетістікке жету мүмкіншілігі анықталады. Өмірлік жоспар құру, өзіндік рефлексия әрекеттері де студенттердің жетістікке жетуге деген мотивацияны жоғарылатудың бір механизмі ретінде айқындалады. Бірқатар зерттеулерде студенттердің математикалық күрделі тапсырмаларды орындау бойынша жетістіктері жалпы жетістікке жету мотивациясына байланысты екендігі тұжырымдалады. Жас ерекшелігіне байланысты көрінетін жетістікке жету мотивациясының да өзіндік ерекшеліктері де дәйектеледі. Кіші мектеп жас кезінде жетістікке жету мотивациясы көбінесе мектептегі академиялық үлгеріміне, ерік-жігеріне байланысты болып келсе, ал жас ұлғая келе, білім алушылардың жетістікке жету мотивациясы өзіндік анықталуларына, өзін-өзі басқаруына, өзін-өзі жүзеге асыруға ұмтылысына, мақсатына іштей қанағаттанушылығы мен тұлғалық құндылықтарымен байланысты болатындығы зерделенеді.

Авторлар үлесі:

Ертукешова Г.М. – зерттеу мәтініндегі теориялық бөлімді жазды, мазмұнын құрды, эксперименттік зерттеу жүргізуде, деректерді жинауда, мәліметтерді өңдеуде, зерттеу нәтижелерін талдауда және түсіндіруде елеулі үлес қосты.

Байжуманова Б.Ш. – зерттеу идеясы – «жетістікке жету мотивациясы компоненттерін» ұсынды, зерттеу мазмұнын сыни тұрғыда қарастырды, теориялық тұжырымдарды негіздеуге, зерттеу концепциясына елеулі үлес қосты. Мақала деректерінің сенімділігін, мақаланың тұтастылығы мен жүйелілігін тексерді, соңғы нұсқасын жариялауды бекітті.

Туякова У.Ж. – эксперименттік зерттеу жүргізуді, зерттеу нәтижелеріне математикалық, статистикалық талдау жасады.

Инозу М. – зерттеу идеясын ұсынды және зерттеу тұжырымдамасын негіздеді, зерттеу концепциясына елеулі үлес қосты.

Әдебиеттер тізімі

1. Ryan R.M., Deci E.L. Intrinsic and extrinsic motivation from a self-determination theory perspective: Definitions, theory, practice, and future directions. *Contemporary Educational Psychology*. Volume 61, April 2020, <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2020.101860>
2. Raković M., Bernacki M.L., Greene J.A., Plumley R.D., Hogan K.A., Gates K.M., Panter A.T. Examining the critical role of evaluation and adaptation in self-regulated learning. *Contemporary Educational Psychology*. № 68 (2022) <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2021.102027>
3. Ihnatenko D. Peculiarities of social and psychological adaptation of students to educational process in quarantine. *Norwegian Journal of development of the International Science* No 48/2020. P 61.
4. Widlund A., Tuominen H., Tapola A., Korhonen J. Gendered pathways from academic performance, motivational beliefs, and school burnout to adolescents' educational and occupational aspirations. *Learning and Instruction*. Volume 66, April 2020, 101299. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2019.101299>
5. Henschel S., Jansen M., Schneider R. How gender stereotypes of students and significant others are related to motivational and affective outcomes in mathematics at the end of secondary school. *Contemporary Educational Psychology*. Volume 73, April 2023, <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2023.102161>
6. Shum A., Fryer L.K. Grade goal effects on the interplay between motivation and performance in undergraduate gateway mathematics courses. *Contemporary Educational Psychology*. Volume 75, October 2023, <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2023.102228>
7. Raufelder D., Hoferichter F., Hirvonen R., Kiuru N. How students' motivational profiles change during the transition from primary to lower secondary school. *Contemporary Educational Psychology*. Volume 71, October 2022, <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2022.102117>
8. Camilleri A.R., Dankova K., Ortiz J.M., Neelim A. Increasing worker motivation using a reward scheme with probabilistic elements. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. Volume 177, July 2023, <https://doi.org/10.1016/j.obhdp.2023.104256>
9. Gosai S.S., Tuibeqa A.T., Prasad A. Exploring the transition challenges of first-year College of Business students in Fiji. *International Journal of Educational Research*. Volume 117, 2023, <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2022.102131>
10. Werner K.M., Milyavskaya M., Klimo R., Levine S.L. Examining the unique and combined effects of grit, trait self-control, and conscientiousness in predicting motivation for academic goals: A commonality analysis. *Journal of Research in Personality*. Volume 81, August 2019, Pages 168-175. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2019.06.003>

11. Gaspard H., Lauermann F. Emotionally and motivationally supportive classrooms: A state-trait analysis of lesson- and classroom-specific variation in teacher- and student-reported teacher enthusiasm and student engagement. *Learning and Instruction*. Volume 75, October 2021, <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2021.101494>
12. Қасымов С.Б., Кобер И.Х., Шарипова Г.К., Макарова Е.А., Ұзақов Е.Т. Спорт және оның мотивациялық мәні. Абай атындағы ҚазҰПУ-нің Хабаршысы, «Психология» сериясы №1(62) 2020 ж. <https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-7847.08>
13. Бименов Қ.Т., Стыбаева А.Ш., Имамбекова Г.С., Оралымбетова Г.У. Университет студенттерінің мотивация құрылымындағы жетістікке жету және сәтсіздіктен қорқу мотивациясын зерттеу. Абай атындағы ҚазҰПУ-нің Хабаршысы, «Психология» сериясы №4 (65), 2020 ж. <https://doi.org/10.51889/2020-4.1728-7847.06>
14. Абилдаева Г.С., Жиенбаева Н.Б., Тапалова О.Б.. Взаимосвязь мотивации достижения и самоактуализационного потенциала школьников // Вестник КазНПУ им. Абая. Серия: Психология. №4 (69), 2021 г. <https://doi.org/10.51889/2021-4.1728-7847.01>
15. Надирова А.К., Топанова Г.Т., Хананян А.А. Влияние родителей на процесс адаптации детей младшего возраста (при наличии языкового барьера) // Вестник Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева. Серия: Педагогика. Психология. Социология. №2 (131). 2020. С. 169. [doi.org / 10.32523 / 2616-6895-2020-131-2-169-176](https://doi.org/10.32523/2616-6895-2020-131-2-169-176)
16. Тажина Г.О. Факторы успешности онлайн-обучения взрослых. Психология және социология сериясы. №4 (83). 2022. doi.org/10.26577/jpsr.2022.v82.i4.04
- Дауткалиева П.Б., Черникова Т.В., Садреймова А.Ж.. Педагогикалық мамандық студенттерінің кәсіби мотивациясын қалыптастырудың психологиялық аспектілері. ҚазҰУ Хабаршысы. Психология және социология сериясы. №2 (81). 2022, <https://doi.org/10.26577/jpsr.2022.v81.i2.03>

Г. Ертукешова¹, Б.Ш. Байжуманова¹, У. Туякова², М.,М. Инозу³

¹Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан

²Актюбинский региональный университет им. К.Жубанова, Актөбе, Казахстан

³Университет Хаджеттепе, Анкара, Турция (bibianar.bayzhumanova.70@mail.ru)

Особенности проявления мотивации у студентов к достижению успеха

Аннотация. В статье описывается появление психологических особенностей мотивации студентов к достижению успеха. На основании теоретических исследований мотивация студентов к достижению успеха зависит от различных факторов. Прежде всего, установлено, что существует связь с учебными достижениями и настойчивостью, стремлением к цели, успехами в выполнении сложных математических задач, кроме того, самоопределение студентов, жизненные планы, саморефлексия, стремление к самореализации и внутреннее удовлетворение своими целями являются мотивацией достижения успеха. Описаны возрастные особенности и динамика мотиваций достижения успеха студентов. Исследуется мотивация успешности студентов различных профессий в высших учебных заведениях разных городов Казахстана. Даны

характеристики по уровням потребности в достижении успеха студентов на основе социально-психологических данных испытуемых. По результатам эмпирического исследования показано, что уровни потребности в достижении успеха отличаются у юношей и девушек, зависят от возрастных особенностей, а также связаны с их профессиональной сферой деятельности.

Ключевые слова: студенты, достижение успеха, мотивация достижения успеха, потребность в достижении успеха, самоопределение, жизненный план, саморефлексия, стремление к самореализации, внутреннее удовлетворение.

G.M. Ertukeshova¹, B.Sh. Baizhumanova¹, U. Tuyakova² M. Inozu³

¹*L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan*

²*K. Zhubanov Aktobe regional university, Aktobe, Kazakhstan*

³*Hacettepe University, Ankara, Turkey*

Characteristics of students' motivation to achieve success

Abstract. The article describes the emergence of psychological characteristics of students' motivation to achieve success. Based on theoretical research, students' motivation to achieve success depends on various factors. First of all, it has been established that there is a connection with educational achievements and perseverance, desire for goals, success in performing complex mathematical tasks, in addition, students' self-determination, life plans, self-reflection, the desire for self-realization and internal satisfaction with their goals are the motivation to achieve success. The age characteristics and dynamics of students' motivation to achieve success are described. The motivation for the success of students of various professions in higher educational institutions in different cities of Kazakhstan is studied. Characteristics are given according to the levels of need for students to achieve success based on the socio-psychological data of the subjects. According to the results of an empirical study, it is shown that the levels of need to achieve success differ between boys and girls, depend on age characteristics, and are also related to their professional field of activity.

Keywords: students, achieving success, motivation to achieve success, the need to achieve success, self-determination, life plan, self-reflection, desire for self-realization, internal satisfaction.

References

1. Ryan R.M., Deci E.L. Intrinsic and extrinsic motivation from a self-determination theory perspective: Definitions, theory, practice, and future directions. *Contemporary Educational Psychology*. Volume 61, April 2020, <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2020.101860>
2. Raković M., Bernacki M.L., Greene J.A., Plumley R.D., Hogan K.A., Gates K.M., Panter A.T. Examining the critical role of evaluation and adaptation in self-regulated learning. *Contemporary Educational Psychology*. № 68 (2022) <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2021.102027>
3. Ihnatenko D. Peculiarities of social and psychological adaptation of students to educational process in quarantine. *Norwegian Journal of development of the International Science* No 48/2020. P 61.

4. Widlund A., Tuominen H., Tapola A., Korhonen J. Gendered pathways from academic performance, motivational beliefs, and school burnout to adolescents' educational and occupational aspirations. *Learning and Instruction*. Volume 66, April 2020, 101299. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2019.101299>
5. Henschel S., Jansen M., Schneider R. How gender stereotypes of students and significant others are related to motivational and affective outcomes in mathematics at the end of secondary school. *Contemporary Educational Psychology*. Volume 73, April 2023, <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2023.102161>
6. Shum A., Fryer L.K. Grade goal effects on the interplay between motivation and performance in undergraduate gateway mathematics courses. *Contemporary Educational Psychology*. Volume 75, October 2023, <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2023.102228>
7. Raufelder D., Hoferichter F., Hirvonen R., Kiuru N. How students' motivational profiles change during the transition from primary to lower secondary school. *Contemporary Educational Psychology*. Volume 71, October 2022, <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2022.102117>
8. Camilleri A.R., Dankova K., Ortiz J.M., Neelim A. Increasing worker motivation using a reward scheme with probabilistic elements. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. Volume 177, July 2023, <https://doi.org/10.1016/j.obhdp.2023.104256>
9. Gosai S.S., Tuibeqa A.T., Prasad A. Exploring the transition challenges of first-year College of Business students in Fiji. *International Journal of Educational Research*. Volume 117, 2023, <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2022.102131>
10. Werner K.M., Milyavskaya M., Klimo R., Levine S.L. Examining the unique and combined effects of grit, trait self-control, and conscientiousness in predicting motivation for academic goals: A commonality analysis. *Journal of Research in Personality*. Volume 81, August 2019, Pages 168-175. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2019.06.003>
11. Gaspard H., Lauermann F. Emotionally and motivationally supportive classrooms: A state-trait analysis of lesson- and classroom-specific variation in teacher- and student-reported teacher enthusiasm and student engagement. *Learning and Instruction*. Volume 75, October 2021, <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2021.101494>
12. Kasymov S.B., Kober I.H., Sharipova G.K., Makarova E.A., Uzakov E.T. Sport and its motivational value. *Bulletin of Abai KazNUPU, "Psychology" series №1(62) 2020*. <https://doi.org/10.51889/2020-1.1728-7847.08>
13. Bimenov K.T., Stybaeva A.Sh., Imambekova G.S., Oralymbetova G.U. Studying the motivation to achieve success and fear of failure in the motivation structure of university students. *Bulletin of Abai KazNUPU, "Psychology" series № 4 (65), 2020*. <https://doi.org/10.51889/2020-4.1728-7847.06>
14. Abildaeva G.S., Zhienbaeva N.B., Tapalova O.B.. Relationship between achievement motivation and self-actualization potential of schoolchildren. *Vestnik KazNPU im. Abaya, series "Psychology", № 4 (69), 2021*. <https://doi.org/10.51889/2021-4.1728-7847.01>
15. Nadirova A.K., Topanova G.T., Hananyan A.A. The influence of parents on the process of adaptation of young children (when there is a language barrier) *Journal of the Eurasian National University. L.N. Gumileva. Series Pedagogy. Psychology. Sociology №2 (131)/2020, P 169*. doi org / 10.32523 / 2616-6895-2020-131-2-169-176
16. Tajina G.O. The success factor of online adult education. *Psychology and Sociology Series. №4 (83). 2022*. doi.org/10.26577/jpcp.2022.v82.i4.04

17. Dautkalieva P.B., Chernikova T.V., Sadreimova A.Zh.. Psychological aspects of formation of professional motivation of students of pedagogical specialty. Herald of KazNU. Psychology and Sociology Series. №2 (81). 2022, <https://doi.org/10.26577/JPsS.2022.v81.i2.03>

Авторлар туралы мәлімет:

Ертукешова Гулия Муратбековна – психология кафедрасының докторанты, «Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» КеАҚ, Астана, Қазақстан; + 7 771 157 77 83, gulekdeva@mail.ru

Байжуманова Бибианар Шаймерденовна – психология ғылымдарының кандидаты, психология кафедрасының доценті, «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» КеАҚ, Қазақстан, Астана, қаласы, +7 701 815 34 67, bibianar.bayzhumanova.70@mail.ru

Туякова Улбосын Жусуповна – PhD, жалпы педагогика және білім берудегі менеджмент кафедрасының аға оқытушысы, Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе, Қазақстан, ulbosun70@mail.ru +7 701 614 4585

Муджсан Инозу Мермеркая – PhD, психология кафедрасының профессоры, Хаджеттепе университеті, Анкара, Түркия, mujganinozu@hacettepe.edu.tr . +90 312 780 6323

Сведения об авторах

Ертукешова Гулия Муратбековна – докторант кафедры психологии, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан. + 7 771 157 77 83, gulekdeva@mail.ru

Байжуманова Бибианар Шаймерденовна – кандидат психологических наук, доцент, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Астана, Республика Казахстан, +77018153467, e-mail: bibianar.bayzhumanova.70@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0003-0767-414X>

Туякова Улбосын Жусуповна – PhD, старший преподаватель, кафедра общей педагогики и менеджмента в образовании, Актюбинский региональный университет им. К. Жубанова, Актөбе, Казахстан, ulbosun70@mail.ru +7 701 614 4585

Муджсан Инозу Мермеркая – PhD, профессор кафедры психологии, Университет Хаджеттепе, Анкара, Турция, mujganinozu@hacettepe.edu.tr . +90 312 780 6323

Information about authors:

Ertukeshova G.M. – PhD Student of the Department of psychology, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan; gulekdeva@mail.ru

Baizhumanova Bibianar Shaimerdenovna – Phd in Psychology, docent, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Republic of Kazakhstan, e-mail: bibianar.bayzhumanova.70@mail.ru.

Tuyakova Ulbosyn Zhusupovna – PhD, Senior Lecturer, Department of General Pedagogy and Management in Education, Aktobe Regional University named after K. Zhubanov, Aktobe, Kazakhstan, ulbosun70@mail.ru +7 701 614 4585

Mujgan Inozu Mermerkaya – PhD, Professor of the Department of Psychology, Hacettepe University, Ankara, Turkey, mujganinozu@hacettepe.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0002-2212-7534>